

բառոյն միացումն ըլլայ, եւ յ յուն. և ի միացումն, դիտելով որ այդ երկբարբառով սկսող յատուկ անուանք միշտ Վ ով տառադարձուած են եւ ով սկսողներն՝ յ ով, մեր նախնեաց քով:

Գուք Յարութիւնեանցի այս կարծիքս, որով հայկական շ տառէն կազմուած կը համարի Ը, Ղ, Ի, Ի, է տառերը, եւ Չ տառէն՝ Ջ եւ Հ, « մի եւ նոյն Ջ ից կամ Ծ ից՝ Ջ, Ջ, Ժ, Ծ, եւ Ո ից՝ Ռ » իրաւամբ քաշկոտուկ տրամաբանութիւն եւ անհիմն կը համարիք, վասն զի այդպիսի ցնորք մի՛ իմաստուն Մեսրոպայ մտքէն չէր կրնար անցած ըլլալ, թող թէ իրագործուած: Չայնախօսութեան օրինօք ինչպէս որ եւ է մեկնակ ձայն մի, ցորչակ է մեկնակ՝ չէ կարող իրմէ տարբեր ձայն մի յառաջ բերել՝ զօրաւորագոյն կամ տկարագոյն, մինչեւ որ ուրիշ աստիճանի վրայ եղող ձայնի մի հետ չի լծորդի եւ դաշնակաւորի. այսպէս եւս որ եւ իցէ տառ մի, թաւ կամ միջին՝ բնութեամբ մի ձայնի կամ հնչման ներկայացուցիչ է: Այն ժամանակ միայն կըրնայ ուրիշ մի ձայնի կամ տառի ծագումն տալ, երբ իրեն լծորդ մի ուրիշ աստիճանի վրայ եղող տառի քով կու գայ եւ այսպէս կազմուած են յունական եւ հայկական կըրկանակ տառերն: Բայց Մեսրոպ վերոյիշեալ տառերը դեռ չի գործածած՝ չէր կարող յեղանակաւորել եւ ուրիշ ձայնահաններ ստեղծել անոնցմէ: Իսկ յ տառին իբրեւ լծորդ կարող է լինել ր, որպէս եւ յաճախ թոթով լեզու ունեցողներ կը հնչեն փոխանակ ր էի՛ շին, օր. իմն ընկերել: Այսպէս եւս փոխանակ գայի եւ սէի՛ երբեմն շ կը հնչեն: Եւ որովհետեւ Ը, Ղ, Ի, Ի, է տառերն լըծորդ չեն յ տառին, եւ ոչ այլ Ջ, Ջ, Ժ, Ծ տառերը՝ Ծ ային, Ջ եւ Հ տառերը՝ Ջ ային, եւ Ռ տառն՝ Ռ ին. ուրեմն իրագործութիւնն իսկ անտեղի է:

Բայց պէտք եմ ըսել, թէ սչինչ նուազ գծուարութեանց կը բաղխի նոյնպէս 33 իջում արտայայտած ձեր կարծիքն, որով հետեւեալ հինգ տառերը, հայկական հին գրերու ձեւերէն ածանցած կը համարիք « փոքր ինչ փոփոխմամբ եւ տալով նոցա մօտաւորագոյն արժէքներ » . այսինքն են՝ գ էն՝ կ, Է էն՝ Է, Է էն՝ ր, ր էն՝ ձ եւ յ էն՝ շ: Այս ըստ ինքեան անիրագործելի բան մի չէ, վասն զի « Մռչրք եւ երջանիկ Հաարև Մոսխիսի քարգմանի եւ քերթողի մեկնադիւն քերականի » խորագրուած գրուածքի մի մէջ խօսելով յերկուց ձայնակցաց բաղկացած կրկնակ տառերու մասին, կը գրէ. « Գանգի բաղկանայ գայն ի սէէ եւ դայէ, րէն՝ յերկուց քմակից խէից, շայն՝ յերկուց սէից, եւ ասյն՝ յերկուց րէից » .

սակայն դիտել կու տամ, որ գրութեանս հեղինակն ուզած է այսու պարզապէս Գրոն, Թրակացոյ քերականութեան մէջ նշանակուած կրկնակ տառերու զօրութիւնն եւ ձայնական աստիճանաւորութիւնը ցոյց տալ, զանոնք մեկնաբանելով, եւ ոչ թէ Մեսրոպայ ձեռքով իրօք այդպէս կատարուած եղելութիւնը՝ Բ. Խորենացին իւր պատմութեան մէջ խօսելով դանիելեան հին նշանագրոց փոխակերպութեան վրայ, կ'ըսէ Հաբելի եւ Վահրիճի համար. « Քաջ հմտացեալ ի Կանիէլէ, կարգեալ ըստ ձեռոյ օրինակի յունականին, եկեալ ետուն ցմեծն ՍաՀակ եւ Մեսրոպ » : Ընդգծուած միջանկեալ նախագասութիւնս եթէ Գանիէլի տանք, եւ եթէ Հաբելի, կը նշանակէ յայտնապէս, թէ այդ այբուբենն յունարէնի վրայ ձեւուած էր ըստուգիւ. իսկ որովհետեւ թէ յունական եւ թէ փիւնիկեան այբուբենի մէջ Գ=Γ, Կ=Κ, Է=Η, Ե=Ε, ի սկզբանէ ի վեր առանձին ունէին իրենց գոյութիւնն, ուրեմն հիմն չկայ Մեսրոպայ ընծայել կ եւ Է տառերու գիւտը: Գ. Չեր դրած այդ սկզբան համաձայն՝ դուք կարող էիք դեռ յառաջ երթալ, ըսելով, որ գիմը րէէն հնարուած է, դայն րոյէն, տիւնը դայէն, րենը փիւրէն, պէն՝ րենէն, եւ այլն, որ յայտնապէս եղծումն եւ ուրացումն է սկզբնագիր այբուբենաց յիշեալ տառերու անկախ գոյութեանը: Ռ եւ Վ տառերու մասին իմ կարծիքս գիտեք արդէն. իսկ Է եւ ր, բնաւ նմանութիւն չունին փիւնիկեան հէք տառին հետ. քաղցէապահ լաւիկ եւ զանգիկ – սասանեան հոյերուն՝ ինձ աւելի ազգակից կ'երեւին:

Ժէ զխում նշանագրոց գիւտի տեղւոյն վրայ խօսելով՝ կը պաշտպանէք, հակառակ այլոց, թէ Կորեան յիշատակած Սամուատն եղած է այն, եւ ոչ թէ Սամոս կղզին՝ ըստ Խորենացոյ: Այդ շատ ուղիղ է: Սակայն Կորեանէն մէջ բերած այն վկայութեան հանդէպ, յորում կը պատմուի Մեսրոպայ՝ ասորի եպիսկոպոսաց հրաժարական տալն եւ ի Սամուատ վերադառնալը, անդէն կը վարանիք եւ անորոշ կը թողուք զայն՝ միայն տկար դիմադրութիւն մի յայտնելով Հ. Պարոնեանի կարծեաց, որ յԵդեսիա եղած կը համարի գրոց գիւտը: Ըստ իս բնաւ վարանելու տեղի չկայ այս տեղ, եթէ դիտելու ըլլանք, որ Մեսրոպը՝ Գանիէլեան հին տառերու գիւտն եւ նախկին կարգաւորութիւնն

1. Տես Բերթէրի յիշեալ գործի 247 եւ 249 էջերում զետեղուած այբբենական ցուցակները: